

ורק הגדי נשכח...

יעקב שגיא: הולך על זמן, הוצאת כרמל, ירושלים 2007 101 עמ'

באחד משירי אסופת שיריו השישית (וספרו השביעי) של יעקב שגיא כותב המשורר על אחרית הימים: "וְגַר זָבָע עִם כֶּבֶשׂ, / וְרֶק הַגְּדִי נִשְׁכַּח..." אמירה זו תקפה, אף כי בקונטציה שונה לחלוטין, גם לגבי המצב הלקוי, הגובל בעול משווע, בו משגשגת הגרפומניה המיוחצ'צנת במחוזותינו, בעוד שכשרונות אמת, צנועי הגות ועלילה כניסוחו המפורסם של ביאליק, אינם זוכים להידפס במוספי-הספרות שלנו, שלא לדבר על התייחסותה של ביקורת ספרות ראויה לשמה.

יעקב שגיא, משורר וסופר, יליד פולין וניצול-שואה בילדותו, עלה ארצה בגיל תשע והתחנך בקיבוץ יגור. הוא עבד כבוקר בקיבוץ מלכיה ומאוחר מזה ברמת הגולן, וכיום הוא תושב "פרוטיאה בכפר" אשר בשרון. הוא מחברם, עד כה, של שישה קובצי שירה וקובץ סיפורת אחד, וספרו החדש, הולך על זמן, הוא אולי הבשל ביותר.

שירתו של שגיא, על אף פרטיותה (ושמא דווקא בזכותה) מגלמת בשפתו השירית ייחודית את גורלו ועולמו של דור שלם. זהו דורם של ניצולי השואה שהגיעו ארצה כילדים, התערו בה בשיניים ובציפורניים, אך כפויים, כאשת לוט, "לְהַפֵּר הַבְּטָחָה אַחַר הַבְּטָחָה / שְׁלֵא לְהַבִּיט לְאַחֹר". זהו גם החשבון הנוקב והמר עם שתיקת השמים ועם האמונה ברחמי האל ה"סוֹבֶבֶת עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה / תּוֹעָה לְעַצְמָהּ מִגְּדֵל הַבְּגִידָה". אך זוהי גם שירת האהבה לנופי הארץ ("אֶהְבֶּת הָאֲבֵן, הַמְּצוּק, / מִשְׁמֶרֶת עֲצֵי הַתְּרוּב / הַמַּיִם הַנְּקוּיִם, / הַעֲלִיָּה לְרֵגֶל" / ואהבת האשה-הרעיה ("וְאֵת, הָרִי לְמִדְיָנִי דָבַר, / הָאֲסוּר עָלַי בְּלַעֲדֶיךָ, / לְחַלֵּק אֶהְבֶּה בְּשָׂנִי"). מתהום ביעותיה של ילדות שניצלה מזרועות התמנון של המוות בוקע בשירה זו נצחוננו של האף על פי כן המתעקש "לְחַבֵּק אֶת הַחַיִּים, / לְחַבֵּק חוֹק, עֲכָשׁוּ".

ברשימותיו של מאלטה לאורידס בְּרִיגָה פּוֹתֵב רֵינֵר מאריה רילקה: "...פִּי שִׁירִים אֵינֶם, כִּסְבֶּרֶת הַבְּרִיּוֹת, רְגִשׁוֹת. שִׁירִים הֵם נִיסִיוֹנוֹת. לִמְעַן שִׁיר אֶחָד הַכֶּרֶח לּוֹ, לְאִדָּם, לְרֵאוֹת הַרְבֵּה עָרִים, אֲנִשִּׁים, עֲצָמִים. לְחוֹשׁ הַיָּאֵךְ עֲפוֹת הַצִּיפּוּרִים וְלֵהֲתַחַקוֹת עַל הַתְּנוּעוֹת שֶׁבְּכוֹחַן נִפְקָחִים הַפְּרָחִים הַקְּטָנִים עִם שַׁחַר. לְשׁוֹב וְלֵהֲרֵהר בְּבוֹקֵר עַל שֶׁפֶת הַיָּם, בַּיָּם בְּכֻלָּל, בַּיָּמִים, בְּלֵילוֹת-מִסַּע, אֲשֶׁר דֵּהָרוּ הַלֵּאָה-הַלֵּאָה וְטָסוּ עִם כָּל הַכּוֹכָבִים."

בניגוד קובטי, סימפטומטי ביותר, למרבית השירה הנדפסת אצלנו, שיריו של שגיא הם תצלום רנטגן של ניסיונות, במובן המקראי של ניסיון כמסה (מסות), מופתים ומוראים גדולים" כדברי ההגדה של פסח). מי ששייך לדור הילדים שאף לאחר שנקלטו בארץ החביאו פרוסות לחם מתחת למזון, ברחו באישון לילה מבית הילדים בקיבוץ מפחד אקציה לא צפויה של הגסטאפו (סיוט שכדוגמתו הוא מעלה בספר הפרווה שלו והילד בוכה העומד

להיות לסרט בבימויו של דני וולמן) מנציח בשיריו טראומה אישית ודורית גם יחד של ילדויות שנידונו לתפוס את הבלתי נתפס בעולם נטול דין ונטול דיין שאלוהיו עומד על הדם בחיבוק ידיים: "זָאֲבִים יִלְלוּ אוֹתִי הַלַּיְלָה / זָאֲבוּ אוֹתִי הַיּוֹם... / שׁוֹב אֵינְנוּ בְּטוּחִים בְּאֶשֶׁר נַעֲשֶׂה / אוּ בִיכְלֵת לְחוֹשׁ אֶהְבֶּה... / זָאֲבִים זָאֲבוּ אוֹתִי הַלַּיְלָה, / לִילֵל אֶת עֲצָמֵי עַד שַׁחַר יָאִירוּ."

במסות "מסורת והכירון האינדיווידואלי" (פתרגומו של יורם ברונובסקי) כותב אלוט הצעיר (1915) על זיקת המשורר למורשתו התרבותית: "אם

הצורה היחידה של מסורת - של מסירה הלאה - מבוססת רק על הליכה בדרכי הדור המיידים שלפנינו מתוך דבקות עיוורת או היישנית בהצלחותיו - אז יש לדבר בכל תוקף בגנותה של 'מסורת'. ראינו הרבה זרמים פשוטים כאלה אובדים בחול - והחידוש טוב הוא מן החזרה. מסורת היא עניין בעל משמעות רחבה הרבה יותר. אי אפשר לרשת אותה, ואם אתה רוצה בה עליך להשיגה בדי עמל. היא תובעת, קודם כל, חוש היסטורי, אשר עליו אנו יכולים לומר שהוא הכרחי כמעט לכל מי שמבקש להיות משורר מְעַבֵּד לשנת העשרים לחייו, והחוש ההיסטורי תובע לא רק הבחנה בהיותו של העבר עבר, אלא בהיותו של העבר - הווה. החוש ההיסטורי כופה על האדם לכתוב לא רק כשבעצמותיו תחושת היותו בן דורו - אלא מתוך תחושה שלמכלול ספרותה של אירופה. ובתוך המכלול הזה למכלול הספרות של ארצו, יש קיום בו זמני והוא מהווה סדר בו זמני." שירתו של שגיא מיישמת תזה אליוטית זו בספונטניות טבעית לחלוטין. הוא משתמש ב"ארגו הכללים" של המסורת, בעיקר של המקרא, בדרך מקורית ביותר. כך, למשל, במסגרתה של שורת שיר אחת בלבד הוא מחזיר את המילה היומיומית "חשבון" למקורה הקדום כשם עצם פרטי של עיר ("באו חשבון" - במדבר כ"א, 27, וכן "עֲיִנְךָ בְּרִכּוֹת חֶשְׁבוֹן" - שיר השירים ז', 5) מבלי לוותר על משמעותה המאוחרת יותר, האריתמטית, זו של התחשבות. בה-בשורה הוא מעניק למילה המכובדת "מלך" ממד

סרקסטי חריף ביותר של מלך-מלכי-המלכים, שחשבון-השואה מפלילו קשות בעיני הניצול שחדל להאמין בו: "כִּי זֶה הַזְּמַן לְעֲשׂוֹת חֶשְׁבוֹן עִם הַמֶּלֶךְ, מֶלֶךְ לְעִיר חֶשְׁבוֹן". בדומה לכך הוא יוצק תוכן עכשווי מובהק (ואישי-משפחתי) בדמותם של יעקב ורחל התנ"כיים (רעייתו הנדירה-במסירותה שמה רחל) בכותבו, מנקודת-תצפיתה של הרעיה: "אֵתָה בָּא אֵלַי / וְאָנִי לָךְ סוֹרְגַת אֶפּוֹד מִגָּן, / חֲסִין כְּדוֹרִים וְאֵיכָה" ומנקודת-תצפיתו של הגבר האוהב: "וְאָנִי יַעֲקֹב וְהִיא לִי רַחֵל".

וכאילו כדי להמחיש את קביעתו של המשורר והמסאי הגדול פול ואלרי (אין משורר שאינו מושפע, אך כירון אותנטי מטמיע את ההשפעות כארי המעכל את הכבש שטרף) מצליח שגיא להעניק משמעות חדשה בתכלית למושגים אקטואליים שכבר נדושו מרוב שימוש. האלכימיה שלו מזכירה, אם מותר להיות באלן גדול מתחום האמנות הפלסטית, מה שעשה פיקאסו ל"כידון" ולמושג-העור של זוג אופניים מפורקים, בהצמידו את ה"כידון" כזוג קרניים מעל למושב ובנקבו חורי עיניים, נחיריים ופה למושב עצמו, מה שהפך לראש פר מקרין התלוי עד היום, כיצירת פיסול, במוזיאון לאמנות מודרנית בפריז. שגיא נוטל שני מושגים נדושים (הבנאליות של הרוע, מדברי חנה ארנדט) "הכחשת השואה" ו"משתפי פעולה" - והופכם על פיהם בהפוך-על-הפוך של אירוניה סטריכנינית: "אָנִי מִבְּקֵשׁ לְהַכְרִיז הַכְּשֶׁה, / אֲבָל מֵתֵי הַפְּרִטִּיִּים הַסּוֹבְבִים אוֹתִי / מְסַרְבִּים לְמוֹת, מְסַרְבִּים לְשַׁתֵּף פְּעוּלָה".

ברומן הסאטירי שלו הגמל המעופף ודבשת הזהב כותב אהרון מגד דברים כדורבנות אלה: "שתי חבורות ראשיות מתרוצצות בבטנה של הספרות הישראלית, אוהזות זו בעקב זו ונלחמות על הבכורה... אם כך ואם כך - רשתן פרושה על שדה הספרות מאופק אל אופק: על כתיב העת והמוספים, הוצאות הספרים והאוניברסיטאות, גלי האתר וערוצי האור, בתי התרבות והמועדונים. רע ומד הוא גורלו של מי שאינו נמנה עם זו או עם זו; אנוס הוא לחזר על הפתחים, להתדפק על הדלתות, לבקש חסדים, להרכין ראש, לכופף גו, להחניף, לאחוז בשולי בגדו של זה ובשרולו של זה; רק מי שכוחו רב, בעטו, ברגליו ובמרפקיו - יבקיע לו דרך מחוץ לגדריהן..."

אני מאמין כי כירון אמת יבקיע לו דרך על אף המתנכרים, על אף הסתאבות קריית-ספר שלנו לקליקות ולקלוזים של "אדמורים" ולקקניהם. בעידן שקשרים מועדפים בו על כישורים, עתידים גם גדיים להיעשות תיישים (מסכת ברכות סג) ולפרוץ להם דרך אל תוכו של הקונצנזוס. באחד משיריו אומר שגיא "אינני חושב שאני כתוב בספרים". הוא טועה, הוא כתוב ברגישות וביכולת הן בספריו והן בלבם של אוהבי שירת אמת. ❖

יוסי גמזו